

ZARAUZTAR AITON-AMONEN MINTZAMOLDEA MAGNETOFONOZ

JASOTZE LANAREN LEHIAKETARAKO

MIREN ETXABE ALDAI 'K ESANAK

ZARAUZTAR AITON-AMONEN MINTZAMOLDEA MAGNETIFONDOZ JASOTZE

LANAREN LEHIAKETARAKO

Ni, zarauztar Miren Etxabe Aldai. Ementxe jayua; etxian bertan, lur ontan jayo ta bizi naizena. Nere gurasoak, aita re ementxe jayo ta bizi izan tzan il tzan arte; ama ez; ama oyartzuarra, Donostiya'n jayua bea, baña gure amona Oyartzun' goa ta beti Oyartzun asko maite. Euskaltzale aundiya beti, ta euskeraz aitakin eta amakin ikasi degu; ifun ez digute euskeraz erakutsi. Eskoletan da beti erderaz, baña nik beti euskeraren alde jokutzen, eta nere pekatuik aundiya euskeran izan da; gure itxian ee, gerra denboran pasa ditugunak, pasa ditugunak pasatzeko. Ortikan aurea, gauza asko gertatu dia. Gerra denboran ibilli giñan ba munduan ziar; ni Eresoinka'n abesten; Eresoinka'n zarauztar geyo re ba-giñan, ta an ezagututakoak beti maite izan giñan; beñe alkarrekin ez deu izan itz bat geyo itz bat gutxiyo; beti ondo ta ikusteko gogua gañea! Alkar ikusteko goguakiñ!

Luis Mariano re gukiñ ibilli zan; ura makal xamar; nik sukaldeko kargua neukan eta nik ixilka, esnia edo kafesnia ematen niyon arei ta beti nerekin ondo. Oso ona zan eta bere gaitzak eramán tzun; baña mutilla ... au ta ura esan tzu-ten; gezurra! dana; onna! Edozeiñ tokitan esateko aia beteakiñ ez daket lotsik. Mutilla oso ona ta jatorra; edozeñei laguntzeko, berdiñ; gero ...

Gu lau senide izan gera: aizpa zarrena, gero beste aizpa il tzana, Juanita; gero ni ta gero amaya Jexux Etxabe Aldai; Bilbao'n bizi da ezkondata; emazte ona du; seme-alabak ee bere euskal izenakiñ; ayek ez daukate aztutzeko euskera ta euskeran alde lana eiteko re berdiñ. Batek izena du Ainhoa; mutillak Elleder; bestiak Eneko ta txikiyak Galder. Emaztiak Josefing; oaintxe ditu bere urtiak: igandian. Guk ara joateko gogua bai, baña jun eziñ, ondoezakin da abar ta etxe aldetik aspaldatxoan.

Constancia irakurtzen zan gure etxian; aita artzen tzun, baña gui etzigun eragozten beste bat artu nai izan ba'gendun ere, ta nik an irakurri nun Virgen

de las Angustias, antzerkia oso polita, ta bururatu zitzaiten ba euskeratzia. Euskeratu nun eta ortikan aurrea, asi zian deika batetik bestetik, itzaldiyak eiteko. Euskal esnaleak nereu antzerki ori, euskeraz idatzi zun eta berak ematen zizkin gero antzerkiyak ta nun eia ta itzaldiyak eitea nora jun. Sarijeta bat eman izan tzun ta sariketan lenbiziko saria eman tzien; gaur berrogei duro ez da asko, baña orduan gauza aundiya zan neretzat; gañea izena, izen ori. Eta andi-kan aurrea asi .....

Don Gregorio Mugika izan nun aita bat; arek lagundu zian nik nai baño geyo, mezi baño geyo. Ura re il tzan, baña jatorra! Arek maite nindun, esan dizut-ba, aita bat bezelaxe izan nun. Ta Don Candido'k, meikuak, erriko meikuak ee, nere aitari esan tzion, asi nitzan bidetik utzitzeko neri, ta gure aita: alegiya emakumiantzat etzala lana, ta arek esaten tzion bayetz! Utzitzeko ta utzitze-ko! Ta gure aita ixildu ta andikan aurrera, nai deten guztiya egin det euskerakin

Don Venantzio atxian; Don Fernando'k eta Don Venantzio'k bildutzen ginduzen bere etzian eta an ikasi gendun antzerkiya: La Virgen de las Angustias: euskera-tuta, Itziar'ko Amaren izena jarri niyon nik eta Itziar'ko Aman izenakin, an-tzerki ori ein gendun Azpeitiya'm; zartzaroko jai bat izan tzan Azpeitiya'm. Erri guztiya jun tzan; gero Zarautz'en ere bai; Zarautz'en iñor ez.

Kaxo Arantza! Aspaldiko lagunzarra! Nun bizi aiz oaiñ? Alde iñ unan emen-dikan eta ire berririk ez diñat: geyonikan izan. Argazkiya bai, artu niñan, ik autobusián bialduta Arjentina'tik, baña Frantzia'n, uste gabe laga, ta ire argazki ta ire idazkirik gabe gelditu naun. Oain nun aon jakia ezki, alkarrekin berriz len bezela ekiteko gogua ba-zeukanat-ba .... Ba al daukan gogua ni ikusteko? Iya etortze aizen. Ni orrea ez naun jungo; zartu nau ta kazkartu re bai, ta iya-ba bata besteen berriya nundik jakiten dizkiñagun.

Itzaldiyak beti euskeraz egin dizkiñat; bata ta bestea bai deitu erdera ei-teko, ta: erderazko asko zaude esaten niyon eta nik beti euskeraz ein diñat. Ik e jarraitze al den len bezela euskeraz olerkiyak esaten? Yayua itzanan-ba! Erderaz ee eiten itunan batzuek, baña gutxi; euskera erabilli den asko. Aita Barrena'k ta gure aita Xalex'ek euskera erakutsita; amak ere bai. Oain nom bi-zi aiz? Entzuten baldin ba diak, idatzi idan-ba bi edo iru lerrotxo ta erantzun-go diñat idazki aundi batekiñ. Iya-ba neska! Bizi al gaitun edo ez gaitun! Alka-rren berri jakin bear diñagu!

Nere amona oyartzuarra unan: Xeledoni Portu-Gal; Portugal'koa ez, e! Portu Gal eta arekin se beti, euskeraz. Gure amonak oso euskera polita ziñan: Dyartzun'go euskera; edozeiñ tokitan lotsaizun gabe itz egin leikena eta nik arenak goguan gelditu zitzaizkitan. Ba-al dakiñ? Ik ere bai; euskera eerki eite unan; aitakin ikasita; amak etziñan, nere amak aifñ eerki eingo, baña gure aitak eta amak beti euskeraz, oso euskera polita ta nik beti, ama ta aita gogoratzeko, beti euskera eiten miñan. Nabillen tokian beti euskeraz ta euskera darabilkiten bitartian, aita ta amaik etzaizkiñ aldenduko; beti goguna eukiko dixkiñat. Aztu beifere ez!

Lauaxeta: Lauaxeta'kin ibilli naun Bilbao aldian. Azkenengo egunian, alkar ikusi giñanian izan unan-ba goitikan pastelak botiaz, tarta baño aundiagoko pastelak botatzen zizkiñanan; ta an baita billatu re Baxarri egun batian; ta zer gabiltza Lauaxeta? Emontxe! Eguardiko amabiyak; eskatza artan ikusi nuanian, euskerako itxie ba-giñan an Bilbao'n eta ala esan xitxanan: aurki bukatuko da; aurki gea nagusi! Bai! Andikan aurea, pasa ixkiñau pasatzekuak. Ta i? Nun pasa itun egun ayek? Guk aña ez; guriak gogorrek izan ditun emen. Etsaya batetik, etsaya bestetik, goitikk betik, alderdi guztitatik etsayak, baña euskera beti gora, e! Gero ta goruago zabilta, zebillen gure euskera gaxua! Etsaya pranko izan diñau, baña aingeru asko laguntzeko re. Gernika'ko orduan, eguardi eguardiyan ni Baxerri'kiñ; esan xitxanan: Miren! Emendikan ordu gutxita Euzkadi askatuko da! Bai! Euzkadi askatu ... geyo lotu ziñanan. Ta emen natxon oaiñ, Zarautz'en, jayoetxian bertan. Iya noiz ikusten gean alkar, edo alakarren berri jakin beintzat! Zeoze!

Aizan Arantxa! Jakin al unan ni ebakuntza ein da eon mitzala? Paris'tikan, Frantzi'tikan Paris'tikan Biarritz'a etorrira ta osagilleak eta danak euskaldunak eta abertzaleak izan nixkiñan eta oso maitiak. Paris'tikan Biarritz'a Don Alberto Danindia'k lagundu xitxanan; gau bat alkarrekiñ trenian, urrengo egunian ni ikustera ze ein tzian, nere aizpa Juanita'ri berriyak eramateko ... Ta ba al dakiñ Juanita gaxua il tzala? Asko asko pasata, baña ura ona unan da zefuan; berak lagunduko zigun; bear dan baño geyo askotan. Ta! I ze mouz bizi

aiz or? Jakin nai niken-ba ire berriyak ...; aita, ama; Ander ill tzala esan
ianan; Andertxo; baña etzakifiat geyo zuen berrikan. Zer eite den? Ik idatzi
gabe ... Zarautz'en bizi naun, zuek eta gu bizi giñan itxian bertan (Gure itxian
bizi zian-ba ...) Ba nakan goguan ... nun sartu zifiaten Zarautz'a etorritakuan?
Etxe ortan bertan bizi naun, ta al ba'den, bi edo iru lerrfotxo idatzi ixkian
eta nik erantungo difiat; biar dan guztiya idatziko difiat. Emen gauza asko ger-
tatu ditun; uste gabeak eta uste gabekoak, e! Ta tira! Emendik aurea alkarren
berri jakin bear difiau.

Aizan Arantza! Emengo berriyak ik alde eif ezkeru, lan asko ein bear izan
difiat. Pueblo Vasco eo Diario Vasco, Picabea'na, an idazten nifan; euskeraz be-
ti, e! Nei esan xitxanan Picabea'k: escribe tú, que yo te publicaré; ta nik bai-
ta idatzi, ta nik idazten ditun dan-danak egunian argitaratzen xixkifian; beriala
saldu, ta ortikan aurea re ....., gauza asko esan bear dixkifiat, e! Euskera ei-
ten nulako, dana politika artzen zifan, dana politika; euskera guria politika
izan den, ta nik beste politikaik ez difiat izan: euskaltzaletasuna. Euskera mai-
tia, erriamaitia. Erriko jendia re asko maite eta uste gabeko asko: etsayak
gertatu xaixkitan; baña ze nai den? Al detan guztiya egin difiat nik euskeraren
alde; lagundu re euskaldunai, beartsuai ta etzianai re bai, zergatikan zuek eta
gu bizi giñan etxian, gero denda jarri giñanan eta dendaa asko etortzen itunan,
biar tzuen asko. Etsayai re lagundu; al gendun guztiyan lagundu zionau etsayai.
Gaur; maitasuna re bai, billatzen nifan. Baña etsayak bai oaindikan, e! Uste ga-
bekoak etsayak. Ori! Naigabea ematen tzian, e! Ta ik zerbait idatzi zan ire go-
ra-bera.

Or ibilli gean bitartian ba lagun asko ein dixkifiat: Ziauriz oso maite;
aita bat bezela izan nifan nik ta ni bezela beste lagunak e bai, alkarrekif
ibiltzen giñanak. Gero, ... beste zeif izan dixkifiat nik?.. tartian or asko ...
Don Alberto Canidia'k lagundu xitxanan Paris'tik Biarritz'a, tripa iriki bear
tzian eguna arte bera eon unan eta gero nere aizpai Paris'a berriyak ee, be-
rak eraman. Pepe Eizagirre ta Jexux Azkue ta oyek danak .... Pepe Izagirre gi-
zua, azkenian or dek Frantzi aldian illa. Frantziya esaten ziyon Donibane'i,
baña or dituk illak. Ziarriz ee ill unan. Danak oso onak; alkarrekin bizi gi-
ñan-ba, etxeakoak bezela, beti maite. Batek bestiai laguntzeko ta beifne kupa-

rik|ez, ukatzeko ta ~~ate~~ ez, beñee ez.

Gerra asi zanian mobilizatu ta Miramar... zea ortan hostal ortan jarri giñan, bata bestiai lagunduz, jatorduak eiten, mendira, mendiyan zeuden gudariei ta jana bialtzeko, ta al gendun guztiya ein gendun. Baña etorri zan une bat eziña ta alde ein bear izen gendun. Gorriyak in ee borroka aundiya izan gendun, e! Etzekiyen ze eiten tzuten .... Kalte eñ ezkeru, ona. Sukaldean genduzkan gauzak lapurreta ein da iesi ta dana, ta geure gudarikak eta gosiak igual ... Eta ni estamouko zuloan eskopeta jarrita, tirua botaka ziela ematen ez ba miyon beak nai zuena; nik esan nayan: zuek ilko nazute, baña ez dezute nai dezutenik eingo. Eta ala, erten tzuen beste gudari batzuek ayen aurka ta bildurtu ta iesi ein tzuten; Zumai aldera jun tzian; ta ortikan gero sakabanatuta, baita geo nik Bilbao'n alkarrekin billatu re bai ayekim .... Andik aurrea berriz, Santillana del Mar'ea ni jun nitzan eta an ee al genduna ein gendun. Ango mojak ee bildurtuta, ta zer da? ta Zarautz'tar mojak ee bai bertan; zumayarrek e bai eta getariarrak e bai; eta danak bildurtuta angu txatxo mutill oyek, nai zuena ein bear tzuela ta etzuen nai zuena eñ, zeatikan erten giñan an beren aurka ortzak erakutsiyaz eta gu baño kementsuagoak etzian, e! Bildurtiyak zian, eta alde ein tzuten iesi. Gero Bilbao'n alkartu giñan eta ikusi re bai nik ayek, eta orduan, otxan-otxan etortzen tzian.

Emendik automoillean ies eñ bear izan gendun Deba'raño. Deba'n Markiegi'k eman tzigun bere etxia. An eon giñan egun bat edo beste; andikan aurrera berriz, peregrinaziyua: Bilbao'ra. Bilbao'n Sota'n itxian eon giñan; Sota'k emandako oso itxe jator bat eta gero berriz, al gendun bezela al gendun tokira. An burrukan bezela ibilli giñan Deba'n; Deba'tikan aurrerra ee bai, e! Gorri jendiak gure aurka ta gu re, gu re ortzak erakutsiyaz aurrera ta gu baño kementsuagoak etzian, e! Bildurtiyak dia!

Gero jun giñan Bilbao'ra; Manu Sota'k eman tzigun bere etxe bizitza bat; eer9 ki eon giñan, baña lan egiñaz. Margari Ayerdi, Koxtan eta Euzkadi Buru Batzarreko ... zeak e bai! eta arabarrak ee bai! Oso jatorrak mutillak! Ala esaten tzuten errita eiten geniyeunian: gure amak eta, orixe eingo ziguten: zuek eiten dezutena: erritan, iñoren esana eiten ez degunian. Eta senide bezela beti alkarrekiñ izan giñan. Jaten ee, al tzan bezela, e! Nai gendunik ez, baña Balbino

ta Joxe Mari Axurmendi ta ba-genitun juten tzianak batetik bestera jan billa; ayek sortzen zuena guretzat eta geo mendira juten tzian eta baserrietatik al tzuen guziya biribillatzen zuten; ola ibilli giñan; ez postriakin ta arregaloka-kiñ, baña danak pozak; beine ez aitzakiikan.

Gero Gernika. Gernika'ko bonbardeua e an gendun. Danak pasa genitum, bildurrak eta re bai; senidiak ee nun tzian ez geñekigula ta nik anaya palta nun; Gernika'n tzala ta ara jo; Gernika'n arrastoik ez, baña andikan da beste alde-tikan eo alkartu giñan. Larritasun aundiyak pasata, e! Gero ...ez; gero zekaten ... Nere aizpa jun tzan Frantzi'ra Agirre'kiñ eta arek zun alaba bat iru urtekua: Aintzane ta an tzeukaten gertututa Agire'en alabatxua sekuestrua, baña etzuten lortu nai zutenikan. Izan tzian, geen aldekuak ee ba-genitun; etsayak ere bai, baña neska, oandikan ee, onezkero ezkondata izango da baldin baita ... baña nere aizpa ein tzan jabe arena, eta .....

Andikan-ba, Bilbao aldetik aurrea jo gendun; gero Asturias'a jo gendun, al tzan tokira; gero itsas-ontzitan, arrantzako ontzi oyetan Frantzi'ra pasa giñan. An alkartu giñan berriz; nola dia oyek? Ziaurritz, ta Markiegi ta ... al gendun guztiyak beti alkar jotzen gendun, beti alkar jotzen gendun; baña etorri bear izaten tzan eta sakabanatu bearrak ere. Gero guk jo ge ndun Eresoinka'ra, eres-batza. An bildu giñan berriz; an tzeuden guztiyak eta an lan aundiya ein gendun, euskerazko abestiyakiñ eta lan aundita ein tzan ta jendia oso pozik, irrintziyak eta danak, danak pozik artze zituzten. Irrintzileri ni izan nitzam. Oain asi ezkerro ez nuke asmatuko, baña ordum eiten nitun. Ta kanpoa ertetzen giñan antzokitik, danak irrintzika asitzem zian; danak ikasi zuten irrintziya eiten. Oain neri aztu.

Arantxa! Goguan el dakan alkarrekiñ zenbat gora-bera ibilli genituun? Itzalditan eta; ik olerkiyak, nik berriketak. Zuen aita berriz al tzun bezela. Geo Madrid'a jun unan Polikarpo Barrena, aita iria. Zuen berririkan ez diñat urte abe denetan ta ni munduan bueltaka or ibilli naun eta zuek? nun ibilli zeate? Ta i? Ik ze eiten den? oaiñ? Aita bizi dan etzekiñau; Andertxo ill tzala ba-zekiñat ta bata bestian berrikan gabe; ori re trixtia den, e! Ainbeste gora-

-bera ibilli alkarrekin eta oain ezean berriik ez, ez bata besteanika da; ezer ez. Ezean berriak jakiten baden, alkarrekin iya zeaten gean, batutzen gean, gona-berak jakiteko. Iriak, ire gauzakin, ni neriakin, baña zerbaiz alkarren berri. Andertxo ill unan eta bestiak ze ein dute? Ta, i nun abilli? Ni emen Zarautz'en, gure txokoan, zuek eon tziñaten itxian bertan. Ementxe oain ee.

Ni Miren Etxabe Aldai. Zarautz'en kale nagusiyan, oaintxe bizi naizen etxian jayo ta bizi naizena, esan detan bezela. Nere gurasoak ementxe ill tziñan. Eta, Arantxa! I ere emen biziua aiz, etxe ontan bertan. Nik larogeita inu urte dixkiñat, ta Zarautz'ko erriyak zazpireun da berrogeita amabi eo or dituk nunbait urte oiek danak pasata zeuzkanau; aztu ere bai oaintxe izketan ee, ze esaten ez dakigula jartzen gaitun askotan eta; eta ik zenbat urte itum? Nik aña ortxe nunbait, e! Nik ere bai.

Kuzlinka

K B R L I N K A

ODATIBIA AUDELA'TAR MANU

Naparroa 13-2gna.

Urrutizkiña 83 05 25

20800 ZARAUZ